

TILLBAKA TILL YUGRAS TAIGA

Khanti-Mansien eller Yugra är ett autonomt område i Väst-Sibirien i Ryssland. Det oljerika området betalar till centralregeringen mycket mera skatt än det får stöd därifrån. I Ryssland finns ca 29 000 khanter och ca 11 000 manser. I Yugra-området lever sammanlagt ca 12000 khanter och manser och de utgör 1,2 % av befolkningen. Språken tillhör den ugriska grenen av finsk-ugriska språk. Numera kan bara 20-30 % av khanter och manser sitt gamla modersmål.

Oljestaden Surgut i Yugra har 280 000 invånare. Av dem är bara 1000 personer khanter och manser, och de talar inte sitt ursprungsspråk. I området runt Surgut lever ca 3000 khanter, av dem 2500 i urskogen, och många av dem lever på traditionellt sätt. På senare tid har många yngre, även rysktalande, khanter flyttat till skogen och velat lära sig den gamla kulturen och språket. Det finns också äldre återflyttare. Därför är frågan om landrättigheter mycket viktig för framtiden.

Staten äger landet

Khanterna och manserna får inte äga land. Allt land tillhör staten som inte vill upplåta det att användas av ursprungsfolken. Efter Sovjetunionens sammanbrott stiftades i Yugra en s.k. släktlandbestämmelse som gav khanterna brukningsrätten till ett bestämt urskogsområde och möjligheten att göra överenskommelser med oljebolagen. Dessa betalade ersättning till khanterna, t.ex. snöskotrar, bensin och lite pengar, för att få använda deras land. Bestämmelsen var följd av khanternas politiska aktivitet efter Sovjets fall, men den togs bort 1999.

- På federativ nivå finns nog en lag angående landanvändningen för traditionella näringar, men den tillämpas inte i Khanti-Mansien, säger Agrafina Sopotshina, ledare för khanti-organisationen Spasenie Yugri i Surgut-området.

Hon anser att Ryssland för närvarande attackerar ursprungsfolkens rättigheter på alla sätt. Vladimir Putins presidentperiod har inte varit bra. Under de senaste åren har man tagit ifrån khanterna och manserna deras sista områden. Man stiftar hela tiden lagar

som försvårar minoritetens överlevnad. Till exempel tillkom år 2005 en ny lag: att man måste betala till federationen för varje kilo fisk eller bär och för varje hektar land som man använder som renbete. Dessutom måste man skaffa en speciell licens för att få plocka bär och den är dyr, så bärplockningen är inte längre lönsam. Sopotshina säger också att språkundervisning ordnas bara ibland, trots god tillgång till lärare. Dessutom har man enligt henne stängt några av khantibarnens skolor och tvingat barnen att åka till skolor i avlägsna byar.

Agrafina Sopotshina är besviken på khanterna som deltog i politiska aktiviteter i början på 90-talet. När de själva fick det bättre ställt slutade de att kämpa för urskogs-khanternas land-rättigheter och bekymrats om numera endast om stadskhanternas överlevnad. Enligt Sopotshina har maffiornas makt ökat i Yugra under de senaste åren. De verkar till och med inom milisen och domstolarna och har inget intresse av att stödja ursprungsfolken.

Olja - både ont och gott?

I Yugra tar man upp 60 procent av Rysslands olja. Oljeindustrin är ofta skadlig för ursprungsfolkens försörjning eftersom den förstör naturen, och därtill trampar oljebolagen på befolkningens rättigheter. Ändå påstår dokumentärfilmaren Olga Kornienko att den ekonomiska tillväxten som oljan skapat även har varit till nytta för dem. Enligt henne är Rysslands nuvarande regering inte intresserad av ursprungsfolken. De enda som kan hjälpa dem är oljebolagen. Yugras ekonomi har förbättrats tack vare oljan. Ursprungsfolken har nu bättre utbildning och många har bra ekonomi. Flera khanter studerar på universitetet. Khantijurister och -ekonomer har lättare att försvara sitt folks rättigheter.

Olga Kornienko har gjort dokumentärfilmer om khanterna. Den senaste filmen "Mästaren och Evdokija" beskriver ett äldre par, han trumtillverkare och son till en schaman, hon renägare. De förälskade sig i mogen ålder och lever nu tillsammans i urskogen. Filmen vann dokumentärfilmpriset i Ryssland och har visats på flera filmfestivaler, även i EU. Det finns mera intresse för finsk-ugriska folk i Västeuropa än i Ryssland, säger Kornienko.

Oljan håller på att sina i Yugra. Enligt Rysslands vetenskapsakademi har 60 procent av områdets oljefyndigheter redan tagits

upp. Nu vill man satsa på turismen i stället och då även utnyttja khantikulturen på rövarmanér. Till exempel har man ändrat khanternas traditionella långsamma danser och gjort dem till turistshow, berättar Olga Kornienko.

Moskva vill centralisera makten alltmer, säger Kornienko. I Yugra flyttar man byrådets makt till regionnivå. Khanter finns bara i byråden, så deras möjligheter att påverka politiken försvinner praktiskt taget helt. På senare tid har man också velat ansluta Yugra till Tjumen-länet. För tillfället har Yugra vunnit kampen och får behålla sin autonomi åtminstone de närmaste fem åren.

En optimistisk konstnär

Hantverkskonstnären Nadeshda Pavlova ser relativt optimistiskt på framtiden. Hon är heltidsanställd i Hantverkskonstens hus på Surguts friluftsmuseum. Hennes mor var mansi och far komi, och i sina renskinnsföremål använder hon traditionella material, tekniker och mönster.

Pavlova tycker att ursprungsfolkens medvetenhet har blivit betydligt starkare. Flera vuxna lär ut språket och traditionerna till de yngre. Det är vanligt att berätta sagor på ursprungsspråket och man ordnar läger för att lära ut hur man t.ex. knyter fisknät. Det finns äldre personer som kan sjunga gamla sånger och spela på gamla instrument. Även naturreligionen och renskötseln har aktiverats i Surgut-området. Khanti-mansibarnen behöver inte längre flytta till internatskolor utan de har skolor i sina egna byar, och då fjärnas de inte från sina folks traditioner på samma sätt som på internat. Pavlova säger också att det numera finns lagar som tvingar oljebolagen att ta hänsyn till ursprungsfolken.

Sirpa Pääkkönen

Källa:
Ville Ropponen, Ensimmäiset kansat 4/2005